

**SANATTA YENİ ARAYIŞLAR VE GELENEĞİN REDDİ BAĞLAMINDA YVES
KLEIN'İN "FIRE COLOR 1 (FC1)" ADLI ÇALIŞMASINA ÖZGÜN BİR BAKIŞ**
**AN AUTHENTIC LOOK ON YVES KLEIN'S WORK "FIRE COLOR 1 (FC1)" IN THE
CONTEXT OF NEW SEARCHES IN ART AND REFUSAL OF TRADITION**

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan EKEN

Cumhuriyet Üniv. GSF. Resim Bölümü, gokhaneken@yandex.com Sivas, Türkiye

ÖZET

Ateş, insanlığın en büyük keşiflerinden birisidir. Yıkıcı ve tahrip edici özelliğinin dışında canlı yaşamı için son derece büyük bir önemi vardır. Ateşin gücünün kavranması, insanları onu etkili biçimde kullanmak üzere harekete geçirmiştir. Ateş kimi zaman dünyayı küle çeviren bir silah, kimi zaman ise hayatı kolaylaştıran keşiflerin ana ögesidir.

Antik Yunan inancına göre ateş; su, hava ve toprakla birlikte dört temel elementi oluşturur ve doğadaki her madde bu dört elementten meydana gelir. Hayatın temel kaynağı olarak görülen ateş, içinde barındırdığı tehlikeleriyle birlikte insan hayatında kendine haklı bir korku ve saygı edinmiştir.

Tarih boyunca ateşin barbarca kullanıldığı pek çok hadise meydana gelmiştir. II. Dünya Savaşında Nazilerin milyonlarca insanı ve çağdaş sanat yapıtlarını yakması tarihin en trajik örneklerindedir.

Ateşi sanatsal yaratıda bir öge olarak kullanan çağdaş isimlerin başında Fransız sanatçı Yves Klein gelir. 1960'larda Yves Klein'in ortaya koyduğu "Fire-Color 1 (FC1)" adlı performansı, sanat tarihi içerisinde önemsenmesi gereken bir sanat tavrı olarak ortaya çıkmaktadır. "Fire-Color 1" Klein' in kısa hayatına ve sanat kariyerine sığdırdığı pek çok farklı düşüncenin ve ifade biçiminin özeti olarak yorumlanır. Klein'in kısa ömrünün final çalışması olan FC1 bugün dünyanın en pahalı sanat çalışmaları arasında yerini alır.

Eser kıymetli bir sanat eseri olmanın ötesinde var olan tüm geleneklerimizin sorgulandığı bir anlayışı da içinde barındırır. Eser bir taraftan geçmişin estetik miraslarıyla beslenirken, diğer taraftan da bizlere yeni bir biçim ve malzeme arayışının kapılarını aralar.

Bu makale ile sanatta farklı malzeme kullanımı konusunda ateşin bir alternatif olarak ortaya çıkmasının doğurduğu sonuçlar ve bu sonuçlar içerisinde kendine has üslubu ile dikkat çeken Yves Klein'in "Fire-Color 1 (FC1)" isimli yapıtı ele alınacaktır. Bununla birlikte özellikle içinde yaşadığımız dünyada meydana gelen yıkım, kıyım ve linç eylemlerinde görmeye alıştığımız ateşin, yaratıcı insan aklına ve becerisine hizmet etmesinin sonuçları izlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Klein, Malzeme, FC1, Ateş.

ABSTRACT

Fire is one of the greatest discoveries of mankind. Apart from its destructive nature, there is a tremendous importance to live life. The grasp of the power of the fire has moved people to use it effectively. The fire is sometimes a weapon that turns the world to an ash, sometimes it is the basis of discoveries that make life easier.

Fire, according to ancient Greek belief, together with water, air and soil, form the four basic elements, and every substance in the nature comes from these four elements. The fire, which is regarded as the main source of life, has received a righteous fear and respect in human life together with the hazards it contains.

Throughout history, many events have been used in which barbaric fire has been used. II. The burning of millions of people and contemporary works of art in World War II is one of the most tragic examples of history.

French artist Yves Klein is one of the contemporaries who use fire as an element in artistic creation. The "Fire-Color 1 (FC1)" performance of Yves Klein in the 1960s has emerged as an artistic attitude that should be considered in art history. "Fire-Color 1" is interpreted as a summary of Klein's many different thoughts and expressions that fit into his short life and art career. FC1, the final work of Klein's short life, is now among the world's most expensive artworks.

This work is not only a valuable work of art, but also helps to understand all the traditions that exist. While the work called FC1 carries the aesthetic heritage of the past from one side, the other side leads us to search for a new form and material. This article; will use fire as an alternative material in the use of different materials in art and will examine Yves Klein's work named "Fire-Color 1 (FC1)". At the same time, fire, which we are used to seeing in the destructive world and lynch actions we live in, will point to how creative people are being used through reason and skill.

Key Words: Art, Klein, Material, FC1, Fire.

1.GİRİŞ

1.1 Ateşe Dair

Şüphesiz ateş doğanın insanlığa bahsettiği en önemli armağanlardan biridir. Hem ısı hem de ışık kaynağı olan ateş canlı hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Ateşi etkili biçimde kullanmayı keşfeden insan, onunla yiyeceklerini yenilebilir hale getirmeyi, toprağı pişirip sertleştirmeyi, metalleri eritmeyi, düşmana karşı bir silah olarak kullanmayı ve gerektiğinde tehdit olarak gördüğü şeyi ortadan kaldırmayı öğrendi.

Sanat ve ateşin ortaklığı insanlık tarihi kadar eskiye dayanır. Toprağı önce su ile yumuşatıp biçimlendirmek, ardında da ateşle pişirip sertleştirmek insanlık için mucizevi bir adımdır. Bu sayede elde edilen pişmiş topraklardan; barınmak için tuğlalar, mutfak kapları, heykelcikler, tabletler ve daha pek çok eşya üretilmiştir. Üretilen bu eşyalar yaratıcısının elinde zamanla ince sanatsal yapıtlar olarak çeşitlenmiştir. O tarihten günümüze dek ateş, sanatsal yaratıda vazgeçilmez bir öge olarak kullanılmaktadır. Seramik, heykel ve cam sanatlarının ana malzemesi olan ateş, çağdaş sanatta pişirme, eritme gibi özelliklerinin dışında sahip olduğu hayati önemle de sanatçılara değerli bir esin kaynağı/tema olmuştur. Karl Briullov'un "*Pompei*", John Martin'in "*The Great Day of His Wrath*", "*The Destruction of Sodom and Gomorrah*" isimli çalışmalarında ateşin kudretli gücü başlı başına bir konu olarak karşımıza çıkar.

Ateşin dünya tarihinde kitlesel kıyımlarda üstlendiği rol, ateş hakkındaki korkularımızın nedenleri arasında yer alır. İskenderiye Kütüphanesi'nin ateşe verilmesi, Nazilerin milyonlarca Yahudi'yi ölüm kamplarında yok etmesi, Hitlerin "dejenere" olarak nitelediği çağdaş sanatın yüzlerce başyapıtını Berlin ve Paris bahçelerinde tepeleyerek yakması, Neonazi saldırılarda Türklerin de aralarında olduğu pek çok azınlık ve mültecinin evlerinin kundaklanması, 1993 yılında Sivas'ta aralarında önemli sanatçıların da olduğu onlarca masum insanın "*Madımak Oteli Olayı*" olarak anımsanacak hadisede yakılması ya da Homa Darabi, Thich Quang Duc gibi aktivistlerin protesto amacıyla kendi bedenlerini ateşe vermesi ve benzer pek çok olay ateşin ürktüğümüz ününü perçinlemektedir.

Oysaki ateş, Prometheus' un tanrılardan çalıp insanlara sunduğu ilahi bir varlıktır. Kutsal dinlere göreyse ateş tanrının gazabıdır. Tasavvuf inancına göre; insanın kendisinden geçmesidir. Aslı ile Kerem'de olduğu gibi; Aşktır. Yanmaktır ve yeniden doğmaktır. Bachelard' ın ifade ettiği gibi; düşünmektir, hayale dalmaktır.

Ateş hakkında pek çok araştırma, öykü, hikâye, edebi metin kaleme alınmıştır. Bu konuda yazılan en önemli eserlerden birisi şüphesiz Gaston Bachelard'ın "*Ateşin Psikanalizi*" isimli çalışmasıdır. Bachelard ateşe bakmanın insanı düşünmeye zorladığına inanır. Bir zaman sonra bu düşünce, alevin kendisini de aşar ve insanın derin bir hayale girmesini sağlar. Bu hayal tıpkı rüyalarda olduğu gibi incelenmesi gereken bilinçaltı kodları içerir (Bachelard 1995).

Çağlar boyunca hemen bütün medeniyetlerde ateşin seksüel bir yansıması da bulunmaktadır. Eski mitolojilerde ve anlatılarda karşımıza çıkan ateş ve cinsellik ilişkisi bugünün dinlerine kadar uzanır. Bachelard'a göre de cinsellikte, sürtünme ile ortaya çıkan bir ateş vardır ve bu nedenle cinsellikle ateş arasında güçlü bir bağ bulunur (Bachelard 1995).

Bachelard'ın görüşleri, aralarında Albergo Burri, Otto Piene gibi isimlerinde olduğu pek çok sanatçıyı etkiler. Bunlardan birisi de çağdaş sanatta ateşi kendine özgü bir enerji ile kullanan Fransız sanatçı, judocu ve aktivisit Yves Klein'dir.

Resim 1: Yves Klein atölyesinde

“Çalışmam sanatımın külleridir” Yves Klein

2. YVES KLEİN VE SANATI

Birçoklarına göre; Amerikan sanatı için Pollock ne ise, Avrupa sanatı içinde Klein; O'dur (Resim1). Kısa hayatı ve fazla uzun olmayan sanat kariyerinde gerçekleştirdiği sıra dışı eylemleriyle Avrupa sanatında adından fazlasıyla söz ettirmiş oldukça önemli bir isimdir.

1928 yılında ressam anne ve babanın oğlu olarak dünyaya gelen Klein, çocukluk yıllarının geçtiği yer olan Nice kıyılarında gördüğü deniz ve gökyüzünün yarattığı geniş maviliklerden çok etkilenmiştir. Doğu mistizmine merak duyan sanatçı, monokrom eserlerinden oluşan ilk sergisini Paris'te 1955 yılında açmıştır. 1960' ta mavi rengin bir tonunu keşfeden sanatçı, Dünyada “*International Klein Blue*” (IKB) adıyla anılacak rengin patentini almıştır. Yoğunlukla mavinin bu tonunu kullanan Klein, bunun yanı sıra pembe ve altın sarısını da çalışmalarında kullanmıştır. Monokrom ifade anlayışını müzik denemelerinde de kullanan sanatçı, 1960' larda Paris'te gerçekleştirdiği performansında izleyicilere yirmi dakika boyunca tek bir notanın duyulduğu bestesini dinletir. Ardından dinleyicilere yirmi dakikalık sessizlik sunar.

“*Canlı Fırçalar*” adını verdiği çıplak bedenleri mavi renkle bulayıp tuvaler üzerinde baskılar yaratır ve beden izleri elde eder (Resim 2). Çoğunlukla da “*antropometri*” adını verdiği bu çalışmalarıyla hatırlanan sanatçı, 1962 yılında henüz daha 34 yaşında iken kalp krizi sonucu hayatını kaybeder. Yaratım süreci ve doğanın temel güçleri sanatçının ömür boyu taşıdığı kaygısının temelini şekillendirir.

Resim 2: Mavi Dönem Antropometresi, 1960, 156.5x282.5 cm

1961 yılında ateşle resim yapma fikrine yoğunlaşan sanatçı, bir dizi deneme yapar. Bu çalışmalarında alevin düzlem üzerinde bıraktığı açık koyu lekelerle soyut estetik planlar elde etmeye çalışır. Bu çalışmalarda öncelikli amaç salt alevin kendi izlerini yakalamaktır (Resim 3).

Resim 3: Fire, F67, 1962, 50x32 cm

3.FİRE COLOR 1 (FC1)

Yok edilemez olduğuna inandığı insanın özünün izleri ile alevin izlerini birleştirme yolunu seçtiği 1962 tarihli “*FC1 (Fire Color 1)*” adlı çalışması, savaş sonrası Avrupa’ında öne çıkan belli başlı sanat eserlerdendir. Bu çalışma, 34 yaşında ölen sanatçının sadece yedi yıl süren sanat kariyerinin en anlamlı çalışması, hatta özetidir. Bu dokunaklı eser sanatçının güçlü felsefi fikirlerinin bir kombinasyonu niteliğindedir. Klein’ in sıklıkla kullandığı temel bazı elementler (su, ateş ve pigmentler) bu çalışmada bir arada görülür. Klein’ i bir kahraman dönüştüren FC1 kendi içinde bir disipline sahiptir. Eser mükemmel bir uyum ortaya koyar ve sanatçının uzlaşmak bilmeyen takıntılarını (varlık/yokluk, hayat/ölüm) öne çıkarır.

FC1’ in yüzeyinde alevlerin, altın renginin ve mavinin ortaya çıkardığı iki çıplak kadın silueti görülür. Bedenler gerçek olanla olmayanın arasında, tamda soyut sınırlarında gezinir. Soyut gerçekliğin içinde dans eden bu göksel figürler (ya da melekler) adeta törensel bir olayın büyüleyici yansımasıdır.

Sanatçı performansı için Fransa itfaiyesi ile koordineli çalışır. Kuruma ait ekipmanları kullanan sanatçıya çalışmada asistanları eşlik ederler. İki kadın model (Elena ve Gilles), performansı görüntülemek üzere fotoğrafçılar Pierre Joly ve Vera Cordot, kameraman, itfaiyeci olarak sanatçının yanında yer alan sanatçı dostu Alex Kosta ve diğer yardımcıları hazır bulunurlar (Resim 5).

Sanatçı FC1 için yaklaşık 37 kilo ağırlığında ateşe dayanıklı ahşap paneller hazırlar. İlk etapta “*canlı fırçalar*” adını verdiği modellerinin bedenlerini ıslatarak panolara yaslar. Modellerin panodan ayrılmasının ardından Klein eline aldığı dev alev makinası ile panoyu belli oranda aleve maruz bırakır. Modellerin bedenlerini bastırarak ıslatmış olduğu yerler aleve direnç gösterirler. Yavaş yavaş bedenlerin izleri birer hayalet gibi panodan ve alevlerin arasından ayrılmaya başlar. Sanatçı çalışmada derinlikler ve katmanlar yaratmak için sudan da faydalanır: Damlalar, sıçrama izleri ve birtakım piktogral efektler elde eder. İkinci etapta modeller vücutlarını boya ile kaplayarak yine sanatçının direktiflerine göre yüzeye göğüs ve kalçalarını bastırırlar. Finalde ise Klein mavisini modellerin üzerine püskürtülür ve düzlem üzerinde bir derinlik elde edilir. Mağara döneminden itibaren yüzeye dokunma isteği duyan sanatçıların aksine Klein, bu çalışmasını yüzeyle arasında belli bir mesafe koyarak biçimlendirir (Resim 4).

Resim 4: Fire-Color 1, 1962, 141x299.7 cm.

Zemin üzerinde beliren çıplak figürlerin duygulu devinimi Klein' in hayat ve ölüm arasındaki kırılganlığının bir yansımasıdır. Alevlerin yıkıcı gücüne karşın, mavinin derin, dingin ve göksel etkisi zıt bir algı doğurur. Yaradılış fikrinin üstünlüğü mavi ile sınırlanmış çıplak kadın imgeleri ile simgelenmiştir. Carl Jung' un sembolik anlatım kuramından etkilenen sanatçı çalışmalarında altın rengi ile Baba'yı (kutsal ruh), mavi ile Oğul'u (kutsal su), kırmızı ile de Kutsal Ruh'u (kutsal kan) sembolize eder. Jung' a göre; sembolün hiçbir zaman tanımlanamayan ya da açıklanamayan bilinçdışı bir yönü vardır. Zihin onu keşfetmeye çalışırken mantığın kavrayışının ötesindeki düşüncelere sürüklenir (Jung 2016:16). Bu anlamda FC1 Bachelard'ın ateşin insanda düşünce ve hayal yaratması savı ile Jung' un ise sembolik kuramının birleştiği bir noktada yer alır.

Resim 5: Yves Klein, FC 1 adlı çalışması esnasında

Yves Klein' in ölmeden önce yaptığı son çalışması Fire Color 1 (FC1), gerek ateşin bir sanat kaynağı olarak kullanımı, gerekse sanatçının hayatını anlamak açısından oldukça önemlidir. FC1 de sanatçı, insan bedenine kazandırdığı kutsiyet ve yaradılış kaygılarını öne çıkarırken, ateşi bu süreç içerisinde varoluşun temel ögesi olarak kullanır.

4.SONUÇ

İnsanlık tarihinin dönüm noktaları ateşin kullanımı ile şekillenmiştir. Tarihin en acı yıkımlarında kitlesel bir yok edici olarak görülen ateş, pek çok insanın ve kültürün yok edilmesine sebep olmuştur. Tarihin bütün bu dramatik hatıralarına karşın ateş, yaratılan şeyin var olmasına katkı sağlayan vazgeçilmez bir "element" de olmuştur.

İnsanoğlu, ateşin sahip olduğu potansiyel ile metalleri işlemeyi, gündelik eşyalar üretmeyi, sağlıklı yaşam için uygun yaşam habitatları yaratmayı hatta başka gezegenlere seyahat etmeyi de öğrendi.

Yaratıcı ve hümanist bir aklın egemenliğinde var olan insan için ateşin kullanımı bir anlamda tarihin var olan yakıcı kıyımlarına karşı bir duruştur. Özünde bu duruş, vahşi dünyanın var olan bütün geleneklerini yok etmeyi amaçlar. Bu dünyaya dair sosyal, ekonomik ve siyasal normların yerini daha yaratıcı ve barışçıl bir yarına bırakma özlemi sanatçıyı tetikler. Bu sanatsal kaygıya örnek olabilecek

önemli örneklerden birisi de Antony Gormley'in 2006 senesinde gerçekleştirdiği "Waste Man" adlı çalışmasıdır. Gormley yüzlerce ahşap eşyayı bir araya getirerek yaptığı devasa insan heykelini ateşe vererek, yeni bir dünyanın özlemi için eski olanın yok edilmesini düşüncesine göndermede bulunmuştur.

Klein gerek kısa hayatında ortaya koyduğu heyecanlı çalışmaları, gerekse sahip olduğu felsefi düşünceleri nedeniyle çağımız Avrupa Sanatının en önemli isimlerinden birisidir. Bu çalışma (FC1); mevcut estetik geleneklerimizin yeniden gözden geçirilmesi, sanatta alternatif malzeme arayışlarına yönelmenin gerekliliği, sanatın ve hayatın özüne dair içerdiği mesajları ile bugünümüze, bugünün değerlerine ve günümüz sanatçısına ciddi mesajlar vermektedir.

Bugün hala insanların ve medeniyetin nadir miraslarının yakılarak yok edildiği hazin görüntüleri evlerimizde televizyonlarımızdan izlemekteyiz. Hemen yanı başımızda, Ortadoğu da insanların diri diri yakılarak katledildiği görüntülerin algı dünyamızı kuşatması sonucunda toplumlar bu denli vahşi eylemlere bile yavaş yavaş "alışmaya" başlamaktadır. Maalesef çocuklarımızın bile bu vahşetten kendi üzerlerine düşen payı aldıkları görülmektedir. Küçük yaşlardaki çocuklar bilgisayar oyunlarında kendileri için yaratılmış sanal düşmanları gözlerini kırpmadan ateşe atabilmektedir.

Atomun parçalanması elbette insan ve doğa hayatı için önemli bir bilimsel keşiftir. Ancak bu keşfin on binlerce masum insanın katledilmesi için kullanılması insanlığın içindeki vahşet ve şiddet duygularının bir tezahürüdür.

Bu durumda sanatın ve sanatçının içinde bulunduğu zamanı sorgulaması kaçınılmaz olmanın da ötesinde bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Klein' in FC1 isimli çalışması insanın varoluşunu sorguladığı gibi, varoluş gayemiz hakkında da bizleri düşündürmeyi amaçlar.

Tarih boyunca sanat, doğası gereği farklı düşünme ve farklı bakış açısı geliştirme yollarını irdelemiştir. Bu sebeple sanatçılar içinde bulunduğu toplumun gelişmesine ve ilerlemesine katkı sağlarlar.

Bu bağlamda ateş, Klein' in elinde bir var ediş ögesine dönüşmekte ve izleyicisine şiddet, ölüm, doğum kavramları üzerinden saf ve barışçıl mesajlar iletmektedir.

KAYNAKÇA

Jung, Carl. "İnsan ve Semboller", İstanbul, Kabalcı Yayınevi 2016

Bachelard, Gaston. "Ateşin Psikanalizi", İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1995

İnternet Kaynakçası

Bozdemir, Seda. "Maviye Boyanmış Bir Evrenin Mistik Sanatçısı: Yves Klein" Erişim Adresi: <http://lebriz.com/pages/lis.aspx?lang=TR§ionID=2&articleID=480&bhpc=1> Erişim Tarihi: 12.07.2017

Watts, Oliver. "Yves Klein and Hysterical Marks of Authority"

Erişim Adresi: http://artsonline.monash.edu.au/wp-content/arts-files/colloquy/colloquy_issue_20_december_2010/watts.pdf Erişim Tarihi:10.07.2017

Yves Klein's FC 1 (Fire-Color 1) Baptism by Fire

<http://www.christies.com/about-us/press-archive/details?PressReleaseID=5470&lid=1> Erişim Tarihi:13.07.2017

Yves Klein: Fire Paintings, 11 October 2005

Erişim Adresi: <http://michaelwerner.com/press/1914> Erişim Tarihi:11.07.2017

Görsel Kaynakçası

Resim 1: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-yves-klein-legacy-is-much-more-than-blue> Erişim Tarihi: 18.07.2017

Resim 2: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-yves-klein-legacy-is-much-more-than-blue>
Erişim Tarihi: 18.07.2017

Resim 3: <https://www.gagosian.com/exhibitions/march-04-1993--yves-klein> Erişim Tarihi:
18.07.2017

Resim 4: <https://nordonart.wordpress.com/2012/04/10/trophy-hunting-i-post-war-contemporary-art-at-christies/> Erişim Tarihi: 18.07.2017

Resim 5: <https://tr.pinterest.com/pin/572660908846121124/> Erişim Tarihi: 18:07.2017